

Cumhuriyet Tarihinde Faşizm Olgusu

Prof. Dr. Cem EROĞUL

Hepinize Saygılar, Sevgiler^(*)

Öncelikle, demokrasi şehidi Yusuf Ekinci'nin anısına düzenlenen bu toplantıda bir konuşma yapmak için beni davet eden, başta dostum demekten onur duyduğum Tarık Ziya Bey'e ve merhumun ailesine minnetlerimi sunmak isterim.

Benim konum, Cumhuriyet Tarihinde Faşizm Olgusu. Herhangi bir konu anlaşılacak isteniyorsa, önce doğru bilgilenmek, doğru bir çözümleme yapmak gerekir. Bu kaygıya uymazsak, hiçbir toplumsal sorunu hakkıyla çözme şansımız olmaz. Onun için sizlere, önce size saygımdan dolayı, sonra da sorunların çözülmesine ancak bu şekilde katkıda bulunabileceğine inandığım-

---

(*) Bu konuşma, 27 Şubat 1999 günü, öldürülüşünün beşinci yıldönümünde Avukat Yusuf Ekinci'yi anmak için düzenlenen "Çağdaş Devlet ve Siyaset" başlıklı bilimsel toplantıda yapılmıştır. Toplantı, Yusuf Ekinci Vakfı adına, merhumun eşi Ülkü Ekinci ile oğlu Armanç Ekinci tarafından düzenlenmiş ve merhumun ağabeyi Tarık Ziya Ekinci tarafından yönetilmiştir. Konuşmayı yayınlamama izin verdikleri için Vakıf yöneticilerine teşekkür ederim.

Konuşmayı kayıttan alıp olduğu gibi yayınladığım için, genellikle yazı dilinde sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalıştığım öz Türkçe kullanma ilkesine burada tam olarak uyamadım. Bu duruma bakıp bu konudaki titizliğimden vazgeçtiğim anlamının çıkarılmamasını özellikle rica ederim.

dan dolayı, yalnızca bilimsel doğru olarak gördüğüm şeyleri sunmaya çalışacağım.

Cumhuriyet tarihinde faşizm olgusunu inceleyebilmek için, önce faşizmin ne olduğu konusunda bir düşünce sahibi, bir görüş sahibi olmak zorunludur. Birçok toplum bilimi sözcüğü, terimi gibi, faşizm de tanımlanmaya muhtaç. Çünkü görüşler muhtelif. Faşizm “fascio” sözcüğünden geliyor. Eski Roma’dan gelen bir sözcük bu. Bir simgenin adı. Nedir bu? Bir baltanın sapı etrafında sıkı sıkıya bağlanmış değnekler. İşte buna faşyo diyor Eski Romalılar. Faşizmo sözcüğü de buradan gelmiş İtalyanca’ya. Simgelediği şey çok açık: Balta, bir reis; onun çevresinde de vurucu değnekler. Demek ki, faşizm terimi, öncelikle bir kavgacılığı, bir şiddeti çağrıştırıyor.

Kimine göre Faşizm, bu sözcüğü kullanan Mussolini hareketinin, 1922’de iktidara gelmesi ve İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda iktidardan ayrılmasıyla özdeşleşmiş olan bir siyasal düzenin adıdır ve orada bitmiştir, ölmüştür. Onun için bu adı başka bir hareket için kullanmazlar. Bu nedenden dolayı, örneğin Nazizm ile Faşizm arasında ayrımlar yaparlar. Ben bu görüşe katılmıyorum. Faşizmi, bir siyasal düzen türünün genel adı olarak kullanıyorum. İkincisi, kimileri, özellikle Amerikan toplum bilimi kökenli araştırmacılar (ancak, Avrupa’da da bu görüş çok yaygın), faşizmi bir orta sınıf hareketi olarak algılıyorlar. Yani sınıfsal olarak faşizmin, ne büyük burjuvazinin ne de işçi sınıfının; esas olarak orta sınıfların bir hareketi olduğunu düşünüyorlar. Bana göre bu da doğru değil. Bence faşizm, evet önemli ölçüde halk yığınlarının desteğini ve katılımını sağlamış olmakla birlikte (örneğin Almanya’da Nazizmin kurulmasında, işçi kesimi dahil, milyonlarca insanın katkısı vardır), esas olarak büyük burjuvazinin bir düzenidir. Bence faşizmin sınıfsal temeli budur.

Niye ortaya çıkmıştır faşizm? Faşizm, esas olarak, gerileme çağına girmiş burjuvazinin buyurganlığıdır, diktatörlüğüdür. Bu ayrıma dikkat etmezsek, yükselme çağındaki burjuvazinin diktatörlüğüne de faşizm deme yanlışlığına düşebiliriz. Örneğin Robespiyer, biliyorsunuz, binlerce kişinin giyotinde kafasını kestirmiştir. Buyurun size burjuva diktatörünün âlâsı. O zaman ona da mı faşist diyeceğiz? Elbette hayır. Yalnızca gerileme çağına girmiş burjuvazinin diktatörlüğüdür faşizm.

Öte yandan, her türlü diktatörlük faşizm değildir. Öyle denirse, örneğin Jül Sezar da, Jüstinyen de, bilmem daha kimler de ayna kaba sokulur, hepsi aynı sayılır. O zaman da bilimsel çözümleme yapma olanağı kalmaz. Böyle bir yaklaşım özellikle Amerikan siyaset bilimi geleneğinden kaynaklanmıştır. Bu kafayla, örneğin Hitleri’de Stalin’i de aynı kefeye koyabilirsiniz. İkisi de buyurgan, ikisi de diktatör değil mi? O zaman ikisi de faşisttir.

Ben bunu böyle kabul etmiyorum. Faşizmi, gerileme çağına girmiş burjuvazinin devleti cavanavarlaştırdığı, devleti sınır tanımaz bir buyurgan haline getirdiği bir düzen olarak görüyorum. Bu böyle olduğu içindir ki, faşizm ancak yirminci yüzyılın başında ortaya çıkmıştır. Ancak burjuvazi ölümcül bir tehlikeyle karşılaşınca ortaya çıkmıştır. Ölümcül tehlike nedir? Ölümcül tehlike 1917 Devrimi’dir. 1917 Devrimi olduğu içindir ki burjuvazi, yüzyıllarca geliştirdiği, (işçi sınıfı ile ödünleşerek de olsa, yine de) kendi eseri olan demokrasisini çöpe atmıştır. Çünkü yaşamsal bir kaygıyla karşı karşıya kalmıştır. Kendi birçok kesiminin de çıkarına aykırı olan, kendisi için de günlük yaşamı çok zorlaştıran bir buyurganlığı, bir diktatörlüğü kabul etmiştir. Dediğim gibi, bunu yaşamsal bir kaygı ile karşı karşıya kaldığı için yapmıştır.

Şimdi, faşizm böyle kabul edildiğine göre (bunun tek doğru olduğunu söylemiyorum, benim böyle kabul ettiğimi söylüyorum), faşizmi böyle tanımlayarak cumhuriyet tarihine bakmak istiyorum. Faşizmi burada ne ölçüde bulabiliriz, hangi aşamada bulabiliriz? Cumhuriyet tarihini anlayabilmek için ben Lenin’in 1908’e ilişkin olarak yaptığı çözümlemenin gerçekten ufuk açıcı bir toplumbilimsel çözümleme olduğunu düşünüyorum. Lenin’in 1908 Devrimi hakkındaki görüşü, bunun Osmanlı tarihinin burjuva devrimi olduğu yönündedir. Bu ne demektir? 1908’den itibaren Osmanlı-Türk toplumu içinde feodal üstyapıyı tasfiye eden bir hareket başlamıştır. Benim görebildiğim kadarıyla, sonraki gelişmeler, cumhuriyet dönemi gelişmeleri de esas olarak bir burjuvalaşma, bir feodal üstyapıyı tasfiye etme, burjuva düzenine uygun bir devlet yapısı yaratma, yeni bir ekin, bir kültür yaratma hareketidir. Bunu başlatırken, bunu yaparken, önce İttihat ve Terakki, sonra da Mustafa Kemal hareketi, şöyle bir mantık ile işe girişmişlerdir: Biz, ne yapalım, geç kaldık. Toplumumuz içinde bir burjuvazi üretemedik, çıkaramadık. Bunu nasıl halledeceğiz? Bildiğimiz yöntemlerle halledeceğiz. Tepeden inme yöntemlerle. İşte, İttihat ve Terakki’nin desteğiyle Müslüman bankası kurarız,

sonra Mustafa Kemal zamanında yapıldığı gibi İş Bankası'nı kurarız, sonra bu çabalar yetmeyince devletçilik yaparız. Devletin çabasıyla bir burjuva sınıfı yaratırız ve kurduğumuz devleti bu sınıfa yaslarız. Böylece düzenimize bir dayanak bulmuş oluruz.

Bu, tepeden inme de olsa, burjuvazi adına devrimci bir girişimdir hiç kuşkusuz. Ancak, bize özgü renkler taşıyan bir girişimdir. Bize özgünlüğünün en büyük nedeni de, Batı'nın aksine, aşağıdan gelmemesidir. Batı'da bir burjuva sınıfı çıkmıştır ve bu burjuva sınıfı kendine uygun bir devlet yaratmıştır. Bizde ise, tepeden inme yöntemlerle, belli bir devlet yapısı kendi burjuva sınıfını yaratmaya çalışmıştır. Ne var ki, bu yolla bir kaplan yaratacağını zannederken sonuçta bir kedi yaratmıştır. Yani Batı'ya kafa tutabilecek bir ulusal burjuvazi yaratabileceğini zannederken, Batı'nın işbirlikçisi, komprador kafalı, Batı'nın ajanı kafalı, bağımsızlık iddiası olmayan bir burjuvazi yaratmıştır.

Aşağı yukarı 1946'ya kadar bu böyle gitmiştir. O tarihte, bu işbirlikçi burjuvazi, kendi cılız haline bakmadan, artık kendisini kollayan devletin hizmetine yetinmeyen devlete daha bir doğrudan doğruya el koymaya kalkışmıştır. Tabii bu işi kendi gücüyle yapamayacağı için Amerika'ya yaslanma yolunu seçmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki gelişme budur. Bu zavallı burjuva sınıfı, kendi bildiği yollardan devleti yönetmeye kalkışmıştır. Nedir bu yollar? Bu sınıf, toprak ağalığından evrilmiş büyük toprak sahipliğini bilmektedir; ticareti bilmektedir. Biraz da bankacılığı bilmektedir. O kadar.

1960'a kadar böyle gelinmiştir. 1960 darbesinden sonra, Türkiye'de burjuvazi kendi egemenliğini sürdürebilmek için, dünya burjuvazileri gibi biraz da sanayicilik yapması gerektiğini görmüştür. Yani sadece ticaretle, sadece tarımla, devletin egemen sınıfı olma iddiasını sürdürme olanağı yok. Bunu görünce ne yapmıştır? Yine dışarıya yamanarak, acentelik biçiminde, montajcılık biçiminde bir sanayileşme çabasına girmiştir. İthal ikameciliğini geliştirmeye çalışmıştır. Ayrıntılara girmek istemiyorum, ama bence, Demokrat Parti ile Adalet Partisi arasındaki fark budur. DP esas itibarıyla tüccara ve büyük toprak sahibine dayanan bir parti iken, AP montajcılık ve sanayileşme hedefini önüne koymuş olan burjuvazinin partisidir. İşte bu biçimde 1960'lı yılların sonlarına ulaşılmıştır.

Ne var ki, montajcılık biçiminde de olsa sanayileşme yönüne gittiğiniz zaman, işçi sınıfının da varlık göstermesi kaçınılmazdır. Unutmayalım, Tarık Ziya Bey bilir, 1960'lı yıllar Türkiye'de işçi sınıfının hatta var olup olmadığını tartışıldığı yıllardır. Yön ile Türkiye İşçi Partisi arasında, işçi sınıfı var mıdır, varsa devrimci midir, ne kadar devrimcidir gibisinden tartışmaların yapıldığı yıllardır bunlar. Ama 1960'ları, ilk yarısındaki bu tartışmalar hızla aşılmış ve Türkiye, hem emekçisi hem de aydınıyla sola açılmıştır.

Batı'daki 1968 patlaması böyle bir ortamda ortaya çıkmıştır. Aynı yıl, Batı'daki bu patlama Türk küçük burjuvazisine, özellikle de üniversite küçük burjuvazisine bulaşmıştır. İşte bu gelişme karşısında, o kadar ki, toplum içinde yeni palazlanmakta olan burjuvazi büyük bir ürküye, paniğe kapılmıştır. Türkiye'de egemen sınıf olarak burjuvazinin devlet dışındaki topluma (sivil topluma) ideolojik olarak el koyması, yani Gramsci anlamında bir hegemonya kurması 1960-65 yılları arasındadır. İşveren sendikalarının örgütlenmesi, TİSK'in kurulması, işverenlerin toplumda seslerini duyurma girişimleri o yıllardadır. Burjuvazi toplum üzerinde, devlet üzerinde de miyorum, toplum üzerinde hegemonyasını daha yeni kurmuşken, büyük bir ürküye kapılmıştır. Gelişen bir işçi partisi, sola açık bir aydın yaşamı, bunlar yerleşmiş gibi, 1968'den itibaren yaygınlaşan bir toplumsal muhalefet. İşte bütün bu gelişmeler karşısında ürküye kapılan Türk burjuvazisi, ta II. Mahmut'tan beri süregelen yenileşme çizgisine sırt çevirmiştir. Türkiye'de faşizm, işte bu şekilde gündeme gelmiştir. 1960'lı yılların ortalarından itibaren Türkiye'de o zamanki egemen sınıfların yenileşme sürecine katkıda bulunma güçleri kalmamış ve içlerine kapanmışlardır. 1971, artık gündeme girmiş olan faşizmin ilk denemesidir. 1980 ise, katıksız faşizmdir.

Bu çözümleme doğru ise, bundan şu sonuç çıkar: 1968'den sonra Türkiye'de artık kesinlikle faşizm gündemdedir. Türkiye'de her an faşizm gelebilir. 1989 yılında sosyalist blokun yıkılması, 1991'de ise Sovyetler Birliği'nin dağılması, dünya büyük burjuvazisinin faşizme olan ihtiyacını çok azaltmıştır. Onun için, dünyanın şu ya da bu köşesindeki faşist düzenlere Batı burjuvazisinin desteği çok gerilemiştir. Şili'yi, Allende dönemini düşünün. Bu desteğin bugün ne denli zayıfladığını hemen görürsünüz. Ama koşullar değişirse, dünyada sosyalizm burjuvazi için yeniden tehdit oluşturursa, faşizm bildiğimiz azgınlığıyla yine yaygınlaşır. Kısacası, Türkiye için faşizm bundan

böyle hep yedektedir. Kaldı ki Türkiye, 1980 faşizminden çıkarken, faşist devlet yapısını geniş ölçüde muhafaza etmiştir. Kadrolarını muhafaza etmiştir. Başta 1982 Anayasası olmak üzere birçok düzenlemesini muhafaza etmiştir. Dolayısıyla Türkiye faşizme hep hazır haldedir.

Şimdi şu soruyu yanıtlamak isterim (konuşmamın ikinci bölümü de bu olacak): Faşizm, dolayısıyla da “faşizan” nitelemesini ancak 1968’den sonraki dönem için kullanabileceğimize göre, 1968’den önce gördüğümüz baskılara ne diyeceğiz? Cumhuriyet kurulduğundan beri, hatta daha önce Osmanlı’nın son döneminde, 1908’den sonra, örneğin 1913 darbesinde olduğu gibi, ve sonra cumhuriyet tarihinde, hepimizin bildiği gibi birçok baskı dönemi vardır. İşte bu baskıları nasıl niteleyeceğiz?

Başta söylediklerimi anımsatabilirim, her baskı faşizm değildir demenin mantıklı sonucu, elbette, faşizm dışında baskı yoktur demek değildir. Baskı vardır, ama bu baskılar başka sınıfsal temellere, başka toplumsal ve siyasal gerekçelere dayanan, dolayısıyla da başka terimlerle nitelendirilmesi gereken uygulamalardır. Benim görebildiğim kadarıyla Türkiye’de baskıcılığın bir kaynağı Jakobenliktir. Bir kaynağı ulusçuluktur, ulus inşacılığıdır. Bir kaynağı kişisel iktidar hırısıdır. Bir kaynağı da devlet ayrıcalıklarını koruma kaygısıdır.

Ulusçuluğu en sona bırakacağım. Çünkü bugünkü toplantı bakımından en anlamlısı o. Diğerlerine kısaca değineceğim. Jakobenlik nedir? Türkiye’de yercilliği, laikliği yerleştirmek için yapılan tepeden inme baskılardır. Bunların devrimci bir anlam taşıdığına bence hiçbir kuşku yoktur. Toplumun gelişmesi için bunlar zorunluydu. Dolayısıyla bunları başka şeylerle karıştırmamak gerekir. Ama devrimci de olsa, nihayet baskı baskıdır. Robespiyer de devrimcidir, ama devlet yıldırısının, devrimci devlet terörünün yaratıcısı odur. Demek ki Türkiye’de, baskıcılığın bir kaynağı bu devrimciliktir.

İkinci bir kaynak (bunun üzerinden hızla geçeceğim), kişisel iktidar hırısıdır. Hepimizin bildiği gibi örneğin Menderes’in kimi yaptıklarını başka türlü açıklama olanağı yoktur. Bu, Aristo’nun iki bin dört yüz yıl öncesinden yazdığı bir şeydir. Diyor ki Aristo (mealen söylüyorum), iktidar öyle bir şey ki buna sahip olmak devlet adamları için sanki bir ilaçtır. İktidarda değilse

kötü olacaktıymış, hastalanacaktıymış filan gibi hissediyorlar kendilerini. İki bin dört yüz yıl önce söylemiş bunları Aristo. Demek ki, devlet yöneticilerinin kişisel hırsından kaynaklanan bir baskıcılık hep var.

Baskının üçüncü bir kaynağı devlet ayrıcalıklarını koruma isteği. Bu önemli bir konudur. Vaktimiz olmadığı için üzerinde uzun boylu duramıyorum. Ama altını çizmem gerek. Çünkü devlet kuramı açısından çok önemli. Her devlet, dostlarım, kendi sınıfsal işlevini ve topluma hizmet işlevini yerine getirebilmek için mutlaka toplum karşısında kendi üstünlüğünü korumak zorundadır. Ama bu nesnel gereksinimden kalkarak, kimi devletler, topluma ve hatta kendi sınıflarına karşı yerine getirmeleri gereken işlevleri çok arkalara atıp bütün güçlerini kendi ayrıcalıklarını korumaya hasredebilmektedirler. O denli ki, sonunda bu tutum toplumdan kopan devletin yıkılmasına bile neden olabilmektedir. Örneğin, benim çözümlememe göre Eski Roma'nın yıkılışının nedeni budur. Pretoryen devleti haline gelen Roma, kendi yöneticilerinin karşısında artık kendi toplumuna hizmet edemez duruma gelmiştir. Bana sorarsanız, Sovyet devletinin yıkılmasının nedeni de budur. Yani devlet çıkarının, hizmet edeceği sınıfın çıkarının bile öncesine geçmesi, devleti böyle tabanı olmayan bir büyük ur haline getirmiş ve yıkılmasına yol açmıştır. Bu hastalık Türkiye'de de vardır. Üstelik son zamanlarda çok da azmıştır.

Bütün bu baskı nedenlerine ek olarak, Türkiye'de cumhuriyetin başından beri ulusçuluktan kaynaklanan bir baskı vardır. Bundan sonra bunun üzerinde duracağım. Bunu iyi tanımlamak gerekir. Türkiye nasıl ki olmayan bir burva sınıfını yaratmak üzere belli bir devlet yapısını harekete geçirdiyse; düşsel bir kalıptan çıkmış özellikleriyle gerçekte var olmayan bir ulus yaratmak için de devlet baskısını kullanmıştır.

Gerçekte, Türk ulusu dediğimiz şey, toplumbilimsel olarak şudur: Ulusal Kurtuluş Savaşı başlamadan önce kendiliğinden oluşan karşı çıkışların çizdiği sınırların berisinde kalan belli bir insan topluluğu. Bu karşı çıkışları gerçekleştirenler arasında çok çeşitli etnik gruplardan insanlar vardır. Sınır içinde kalanların çoğunluğu Türkçe konuşmaktadır, ama dışarıda, Türkçe konuşmasına karşın bu karşı çıkışlara yabancı kalmış birçok topluluk vardır. Buna karşılık, anadili örneğin Kürtçe olan birçok insan bu karşı çıkışlara katılmıştır. Anadili Kürtçe olan başka topluluklar ise hareketin dışında kalmışlardır.

Din bakımından, toplum Müslüman'dır; Müslüman dayanışması esasına oturmuştur. Ama başka Müslümanlar bu oluşumu desteklememişlerdir; hatta karşı çıkanlar olmuştur. İşte bu biçimde, belli sınırlar içinde oluşan ve çeşitli yönlerden benzerlerini dışarıda bırakan insan topluluğu bir ulustur. Bu bir tarihsel ve toplumsal veridir. Ulusal Kurtuluş Savaşı süreci içinde böyle bir ulus gerçeği, düşmana birlikte karşı koyma gereğinden kaynaklanan bir ulus gerçeği çıkmıştır ortaya. Bu nesnel bir veridir.

Ne var ki, Türk Devleti, daha sonra, bu nesnel veri, bu ulus gerçeği üzerinde bir eylemceye, bir operasyona girişmiştir. Operasyon bu gerçeği belli tanımlara uygun hale getirme operasyonudur ve tabii yanında baskıcılığı da getirmiştir. Bu eylemce, bu operasyon, kökü uzaklarda kalmış birtakım söylencelerden, efsanelerden kaynaklanan bir ülküyü yaşama geçirmeye çalışmıştır. Toplumsal gerçeği tepeden inme yöntemlerle yeniden biçimlendirmeye çalışan her girişim gibi, bu da baskıcılığı beslemiştir.

Tarihsel gerçeklere bakılırsa, daha ulusun oluşmasıyla birlikte, antiemperyalist bir ulusçuluk doğmuştur. Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında emperyalistlere kafa tutan ulusçuluk budur. Ama bu antiemperyalist ulusçuluk 1920'lerin sonuna doğru gitgide zayıflamış; öteki ulusçuluk, yani kökeni uzaklarda kalmış birtakım etnik tanımlara göre ulusu yeniden inşa etmeyi erek edinen ulusçuluk öne geçmeye başlamıştır.

Bu ikinci ulusçuluk, birincisinin tam aksine, emperyalizm uyducusudur. Bunu niye böyle nitelendirdiğimi açıklamak isterim: Türkiye gibi, dünyada başı çekmeyen ülkeler emperyalizm taşıyorlarsa, başka emperyalizmlerin uyucusu olmak zorundadırlar. Amerika emperyalizm yapabilir. İngiltere yapabilir, Fransa yapabilir. Türkiye emperyalizm yapmaya kalkışırsa, bunu ancak bir başkasına, bir ağabeye yamanarak yapabilir. Onun içindir ki ikinci anlamdaki Türk ulusçuluğu, dışarılarda köken arayan Türk ulusçuluğu, emperyalizm uyducusu olmak zorundadır. Nitekim olmuştur da. İkinci Dünya Savaşı'nda, biliyorsunuz, Alman emperyalizminin kuyruğuna takılmıştır. Ondan sonra da Amerikan emperyalizminin.

İşte bu ulusçuluk, Türkiye'de faşizmin tabanı oluştuktan sonra, faşizme de hazır giyim, hazır ideoloji olarak çıkmıştır ortaya. Bildiğiniz gibi 1980 buna

İslamcılığı eklemiştir. Böylece, Türk faşizminin resmi ideolojisi Türk-İslam Sentezi olmuştur. Ne var ki, Sovyet blokunun yıkılmasından sonra dünya dengeleri değişmiştir. Bu değişimin bizde açık seçik bir biçimde yansıması 1997’de olmuştur. Bundan böyle Türk-İslam Sentezi’nin İslam yanı bırakılmış, devlet ideolojisi olarak daha katıksız bir Türk ulusçuluğuna yönelinmiştir.

Şimdi şunu belirteyim: Türkiye, hem tarihsel ve toplumbilimsel gerçeğe göre, hem de anayasal tanıma göre bir ulusal devlettir. Resmi görüşe göre, bu ulusal devletin karşısında en büyük bölücülük Kürt hareketidir. Oysa şu görülmemektedir: Ulusal devletin devamı, çoğulculukların hepsinin tanınmasına bağlıdır. Yurttaş demek, devlete yurttaşlık bağı ile bağlı olan kişi demektir. Yurttaşın altkimlikleri üzerine vurgu yapan bir ulusçuluk anlayışı, örneğin soyu, örneğin etnik kökeni, örneğin dini, örneğin dili vurgulayan bir ulusçuluk anlayışı, bu yurttaşlık anlayışına aykırıdır ve kendisi bölücüdür. Onun için, sanılanın aksine, cumhuriyet tarihinin en büyük bölücülük hareketi Kürt hareketi değildir, 1980 darbeciliğidir. Bunun en açık kanıtını darbecilerin anayasasından okuyabilirim size. Şöyle diyor anayasa: “Hiçbir düşünce ve mülahaza Türk millî menfaatlerinin, ... Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, ... karşısında koruma göremez.” Şimdi, arkadaşlarım, bu Osmanlı-Türk tarihinde eşi benzeri bulunmayan bir kimlik tanımıdır. Osmanlılarda dahi “tebaa”, devlete “tabiiyet” bağı ile bağlı olan kişidir, o kadar. Bütün cumhuriyet tarihinde de bugüne, yani 1982 Anayasası’na gelinceye kadar Türklük yalnızca bir yurttaşlık bağı olarak tanımlanır. Yani tüzel, hukuki bir kavramdır; başka bir şey değildir. Bu kavrama tarihi, manevi, kültürel, her ne ise, başka anlamlar yüklemeye başladınız mı, en büyük bölücülüğü siz yapıyorsunuz demektir. Çünkü bölücü olmak için, bir bütünün küçük parçasını ayırmaya çalışmakla büyük parçasını ayırmaya çalışmak arasında fark yoktur. Hatta büyüğü ayırmaya çalışmak daha da tehlikelidir. Dolayısıyla Türkçülük, Kürtçülük’ten de büyük bir bölücülüktür. Türkçülük, Ulusal Kurtuluş Savaşı’ndan beri tarihin oluşturduğu ulus gerçeğiyle ve bunun anayasalardaki yansıması olan ulusal devlet ilkesiyle asla bağdaşmayan bir siyasal akımdır.

Konunun böyle anlaşılması, başta Kürt sorunu olmak üzere Türkiye’nin birçok sorununun çözümü için zorunludur. Hemen şunu belirteyim ki, burada bulunanların bu konuya çok duyarlı olduklarını bildiğimden bu konuş-

mamda Kürt sorununu vurguladım. Yoksa, bana kalırsa, Türkiye'nin en önemli sorunu bu değildir. Türkiye'nin çok daha büyük sorunları vardır. Bu sorunlar öylesine ciddidir ki, devletin varlığı bile tehdit altındadır. Kendi toplumuyla böylesine müthiş bir meşruiyet kopukluğuna sürüklenen bir devletin başına herşey gelebilir. Koca Sovyetler Birliği örneği karşımızdadır.

Öyleyse Türkiye'nin en büyük sorunu, devletle toplum arasındaki bağın yeniden kurulmasıdır. Ulusal devlet anlayışının gösterdiği yol da budur. Bu yaklaşım, faşist baskıcılığın da, başka kaynaklı baskıcılıkların da karşısında en iyi önlemdir. Çözüm, her bireyin yurttaşlık ortak tüzel bağı dışındaki bütün altkimliklerini serbestçe ortaya koyabileceği ve yine herkesin başkalarının haklarına saygı göstereceği, devletin ve yurttaşın tüze devleti, hukuk devleti ilkesini içine sindirerek yaşayacağı bir demokrasi ortamının kurulmasıdır. Bunun dışında hiçbir kolay çözüm, hiçbir kestirme yol yoktur.

Beni sabırla dinlediniz. Hepinize çok teşekkür ederim.